

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Reactie op Daalder, Huzen en Köbben

Loon, P.J.J.M. van; Stokman, F.N.

Citation

Loon, P. J. J. M. van, & Stokman, F. N. (1988). Reactie op Daalder, Huzen en Köbben. *Acta Politica*, 23: 1988(1), 122-134. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449641>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449641>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Reactie op Daalder, Huzen en Köbben

P.J.J.M. van Loon en F.N. Stokman

Met veel waardering hebben wij de reactie van Huzen en vooral die van Daalder gelezen. Omdat de reactie van Daalder betrekking heeft op het gehele proces van besluitvorming, hebben van de schrijvers van het artikel alleen de voormalige leden van de visitatiecommissie de verantwoordelijkheid op zich genomen te reageren. Aangezien wij niet namens de voltallige visitatiecommissie kunnen reageren, willen wij slechts summier ingaan op het besluitvormingsproces binnen de commissie – op het gevaar afzels dan nog de vertrouwelijkheid van de commissie te schenden.

Wij zijn van mening dat de reactie van Daalder aanleiding dient te geven het gehele proces van besluitvorming rond dit soort operaties nog eens kritisch te overwegen. Ook in het eindrapport van de visitatiecommissie wordt de wens uitgesproken dat dergelijke ministeriële ingrepen in de toekomst vermeden kunnen worden. In het betoog van Daalder komt nog eens duidelijk naar voren hoezeer de voorlopige beleidsbeslissingen van de minister met name voor de politicologie in Rotterdam resulteerden in een onomkeerbaar proces waaruit slechts opheffing kon volgen. Juist daarom heeft de commissie tal van aanbevelingen aan de Colleges van Bestuur van de niet direct betrokken instellingen gedaan.

Zowel Huzen als Daalder suggereren dat de commissie blindelings cijfers heeft verzameld en zonder een eigen oordeelsvorming haar beleidsaanbevelingen daarop heeft gebaseerd. Niets is minder waar. De commissie heeft vanaf het begin het beleidsvormingsproces in Rotterdam en Leiden nauwgezet gevolgd. Herhaaldelijk is overwogen of de commissie via visitaties zich direct daarin moest mengen. Juist omdat het besluitvormingsproces zich in een richting bewoog waar de commissie zich mee kon verenigen, heeft zij dat niet gedaan om dat besluitvormingsproces niet te vertragen of te doorbreken. Had het interne besluitvormingsproces niet tot resultaten geleid of tot ongewenste resultaten, dan had de commissie zich zeker minder terughoudend opgesteld. Via diverse kanalen was de commissie echter zeer gedegen op de hoogte van zowel de gang van zaken als

de tussen- en eindresultaten. Het deel van Daalders betoog waarin de besluitvorming binnen Leiden en Rotterdam wordt geschetst bevat dan ook voor de leden van de visitatiecommissie geen nieuwe elementen. In onze ogen bevat het wel een ernstige omissie om tot een goed oordeel over de rol van Van Schendelen in dat besluitvormingsproces te komen. Dit betreft namelijk de reden waarom Van Schendelen zich in januari uit het be- raad van de proto disciplineplan-commissie terugtrok: Van Schendelen wenste vanuit de gedachte van de samenvoegingsoperatie medeverantwoordelijkheid voor de politicologieopleiding in Leiden; dit werd hem zonder meer geweigerd door de Leidse leden van de commissie. Ook de visitatiecommissie achtte de kans groot dat een dergelijke medeverantwoordelijkheid verstoring zou werken op de interne Leidse verhoudingen, terwijl die juist geleid hadden tot een uitstekend functionerende studierichting – althans naar de criteria van de visitatiecommissie (maar deze zijn geheel onjuist hebben wij inmiddels van onze opposenten begrepen!). De interne verhoudingen binnen Rotterdam waren inmiddels zodanig verstoord, dat voortzetting van die studierichting eveneens onwenselijk leek, zo die optie al binnen het financiële kader mogelijk zou zijn geweest. Wij vragen ons dan ook af wat er in deze situatie nog te visiteren valt? Een soortgelijk betoog kan worden gehouden voor sociologie. Het doet toch wel erg merkwaardig aan in het betoog van Huzen te lezen dat de visitatiecommissie zich voorstander van grootschaligheid toont, terwijl zij de drievoudige samenvoeging van sociologie in Amsterdam heeft afgeraden en de tweevoudige samenvoeging in Rotterdam heeft gesteund, onder voorwaarde dat de sociologieopleiding in Amsterdam via een reorganisatie zou worden versterkt. Als de commissie blindelings op de cijfers was afgegaan, dan zou zij niet voor deze optie gekozen hebben. Immers de sociologieopleidingen in Rotterdam en Leiden staan op de diverse criteria van de commissie onderaan.

Wij zijn met name zo blij met het artikel van Daalder omdat daarin naar voren komt hoezeer het te prefereren is als de universiteiten zelf orde op zaken weten te stellen boven ingrepen vanuit het ministerie. Om die kans voor de toekomst te vergroten heeft de visitatiecommissie in een waanzinnig korte tijd een zeer breed opgezette sterke/zwakteanalyse uitgevoerd en mede daarop beleidsaanbevelingen gericht aan de Colleges van Bestuur. Daalder schetst in zijn artikel wat huilerig de consequenties daarvan voor de politicologieopleidingen in Nijmegen en Amsterdam. Onze inschatting is dat alle vooraanstaande politicologen in Nederland de basis van een voortgezette politicologieopleiding zonder bestuurskunde in Nijmegen te smal vinden. Had Daalder dan liever gewacht op een nieuwe ingreep

van de minister, waarschijnlijk in 1991? Ditzelfde geldt voor Amsterdam. Is het zo een gek idee om via een interne reorganisatie (en eigen Amsterdamse middelen) het onderzoekspotentieel van de Universiteit van Amsterdam te versterken of moeten we met z'n allen maar wachten tot de minister in 1991 een zwak onderzoekspotentieel constateert en daarop beleidsmaatregelen neemt? Waarom heet het dan ineens 'kredietfinanciering', terwijl het gaat om gelden van de UvA? Daalder roept hiermee eerder een herhaling van de besluitvorming rond de SKG op dan een verandering. Wij dachten dat hij dat laatste juist wilde bereiken.

Met betrekking tot de kritiek op de gevolgde methode van sterkte/zwakte-analyse is het wellicht goed nog eens de punten van verbetering te resumeren die wijzelf als wenselijk zien, maar die we – naar de reacties te oordelen – te verspreid en soms te impliciet hebben genoemd:

1. een zodanige verbetering van de wetenschappelijke verslagen van de universiteiten dat uitsluitend wetenschappelijke publikaties in gerefereerde media onder de rubriek 'overige wetenschappelijke publikaties' worden opgenomen in een zodanig gestandaardiseerde vorm, dat daaruit het medium en de omvang van de publikatie blijkt. (Eindrapport visitatiecommissie – verder Rapport genoemd – en *Acta*-artikel, par. 2.1 en noot 5);
2. op grond daarvan een weging van alle publikaties, internationale zowel als nationale, naar omvang en wetenschappelijk prestige van het medium. (Rapport en *Acta*-artikel, par. 2.1);
3. systematische rapportage van promotiebegeleiding, ongeacht de plaats van de promotie (hetgeen nu reeds mogelijk is) en telling daarvan los van de telling van de dissertatie zelf als publikatie. (Rapport en *Acta*-artikel, par. 2.2);
4. een relationele data-base waarin de publikaties zelf zijn opgenomen, waardoor checks op juistheid van de gegevens vooraf door de betrokkenen kunnen worden verricht (*Acta*-artikel, par. 5; de voorlegging van de gegevens aan de betrokkenen wordt uitdrukkelijk genoemd in de in noot 2 genoemde brief aan de Colleges van Bestuur, waaraan Daalder herhaaldelijk refereert);
5. dank zij de validere meting van de onderzoeksoutput een zwaarder gewicht daaraan in de totale score van een eenheid. (Rapport en *Acta*-artikel, einde inleiding par. 2 ('Het mee laten wegen van dit soort indicatoren is des te wenselijker naarmate de meting van onderzoeksoutput wegens gebrekkige gegevens minder nauwkeurig kan worden gedifferentieerd.');
6. aggregatie van de resultaten op meer niveaus: personen, vakgroepen, onderzoeksgroepen, studierichtingen, disciplines, faculteiten, universiteiten (*Acta*-artikel, par. 5);

7. op universitair niveau geautoriseerde gegevens omtrent formaties en inzet daarvan voor de diverse universitaire taken (studierichtingen, PAO, onderzoek). (*Acta*-artikel, par. 3.1);

8. vervanging van de criteria 'promotiegraad' en 'deel VF-gefinancierd' door een nieuw criterium dat betrekking heeft op de spreiding van de publikaties over personen. (*Acta*-artikel, par. 2.2);

9. uitgebreide robuustheidsanalyses. (*Acta*-artikel, par. 2.5 en par. 3.3);

10. jaarlijkse rapportage van de sterkte/zwakteanalyse, waarin niet de totaalscore centraal staat, maar het profiel waaruit de totaalscore is samengesteld. (Rapport, *Acta*-artikel, par. 5 en de in noot 2 genoemde brief aan de Colleges van Bestuur);

Aan deze tien desiderata willen wij graag met Köbben en Daalder het volgende desideratum toevoegen:

11. een zodanige verruiming van ZWO-gelden voor de sociale wetenschappen dat alle positief beoordeelde aanvragen daadwerkelijk worden gehonoreerd.

Wij menen dat het overgrote deel van de geuite kritiek onder deze 11 desiderata kan worden gevat. Wij hopen dat de sterkte/zwakteanalyse van de visitatiecommissie, ons artikel en de reacties daarop in dit nummer van *Acta Politica* bijdragen tot de verwezenlijking van de 11 desiderata. Wij zijn van mening dat dat de kwaliteit van de sociale wetenschappen in Nederland aanzienlijk ten goede zou komen.

Gegeven bovenstaande desiderata en het feit dat het grootste deel van de kritiek wegvalt indien deze desiderata kunnen worden verwezenlijkt, blijven twee essentiële vragen over:

1. Geeft de uitgevoerde sterkte/zwakteanalyse een valide indicatie van sterkte/zwakte van onderzoeksgroepen en studierichtingen?
2. Zo nee, zijn er verkeerde beleidsbeslissingen genomen mede op grond van invalide uitkomsten van de sterkte/zwakteanalyse?

Om een antwoord op de eerste vraag te kunnen geven moeten wij toch op een aantal (kritiek)punten nader ingaan:

1. Het antwoord op de validiteit van de uitkomsten hangt sterk af van het belang dat men hecht aan de 4 criteria die niet direct op onderzoeksoutput betrekking hebben: de twee werfkrachtcriteria en de twee criteria met betrekking tot het kader. Wij zijn geneigd de twee werfkrachtcriteria als zeer belangrijk te beschouwen. In een periode waarin vaste posities aan de universiteit binnen de sociale wetenschappen om diverse redenen (krimp-situatie, opbouw formatie conform de BUWP-normen) vrijwel dichtgeslibd zijn is de creatie van tijdelijke onderzoeksplaatsen een zeer belangrijk instrument zowel om toekomstige onderzoeksoutput te garanderen als

om jonge onderzoekers met een wetenschappelijke ambitiemogelijkheden tot wetenschappelijk onderzoek te verschaffen. In dit opzicht, maar ook in termen van de inspanning die een honorabel onderzoeksvoorstel meebrengt, indiceren deze twee criteria eveneens onderzoeksoutput, zij het van een andere vorm dan publikaties. Het feit dat deze niet of slechts gering met elkaar en met publikaties correleren is nog geen reden om deze criteria niet op te nemen. De opmerkingen van Daalder over de hantering van ongelijksoortige criteria die door de commissie maar worden opgeteld, terwijl men in de meettheorie juist meer indicatoren zoekt die onderling correleren, is in dit kader geheel misplaatst. Daalder, maar meer nog Köbben, kunnen slechts aan kwaliteit denken als een eendimensionaal kenmerk. Het zou aanzienlijk eenvoudiger zijn indien de diverse criteria zodanig met elkaar zouden correleren dat er een of hooguit twee dimensies van kwaliteit zouden blijken te bestaan. Wij hebben daar vanzelfsprekend naar gekeken. Wetenschappelijke kwaliteit blijkt echter meerdimensionaal te zijn. Daarom moet je juist niet alleen naar een criterium kijken, maar naar een groot aantal. Als je dat inziet en, zoals wij gedaan hebben, ernaar handelt, worden opmerkingen dat politiek filosoferen geen derde-geldstroomprojecten zullen aantrekken of dat sociale wetenschappers die zich met lokale problemen bezighouden minder internationaal zullen publiceren ontzettend obligaant. Internationale publikaties en internationale citaties zijn twee criteria voor internationale erkenning (die ook onderling hoog correleren), derde geldstroom en overige publikaties zijn twee criteria voor nationale erkenning (die redelijk met elkaar correleren). Tweede geldstroom en promotiebegeleiding hebben kennelijk betrekking op weer andere dimensies van kwaliteit. Alles correleert wel een beetje met elkaar, maar onvoldoende om van eendimensionaliteit te spreken. 'Sterkte/zwakteanalyse' behoort deze ongelijksoortige ladingen te dekken: het gaat niet om eendimensionale indexconstructie, maar om meerdimensionale. Slechts dan geef je alle vakgroepen een faire kans om te scoren. Soortgelijke opmerkingen kunnen over de twee indicatoren met betrekking tot het kader worden gemaakt. Wij delen de mening van Daalder dat deze eerder universitair beleid indiceren dan produktiviteit gezien de geringe (positieve) correlaties met de output-criteria, maar daarom maken zij vakgroepen nog wel kwetsbaarder, juist in periodes van gedwongen bezuinigingen. Dat is precies wat de visitatiecommissie met deze criteria beoogt te meten en dat is ook de reden waarom zij slechts voor een beperkte tijd als criteria gebruikt zullen kunnen worden. Wij vragen ons verder af of een hoge promotiegraad juist voor jonge vakgroepen moeilijk te halen is, zoals Daalder stelt, dan wel voor oude vakgroepen. Wij hebben het sterke vermoeden dat de lage promotiegraad te maken heeft met de snelle

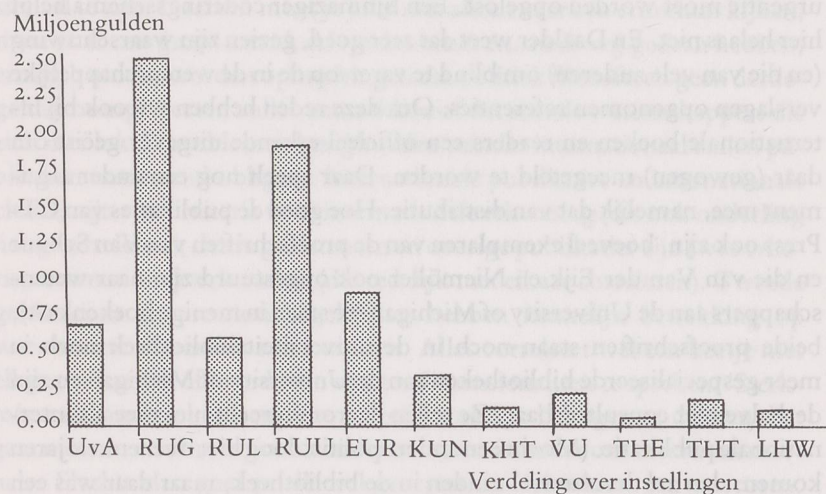
uitbreiding van de staf in het begin van de jaren zeventig en het geringe gewicht dat toen aan promoveren (en publiceren) werd gehecht.

2. De onder punt een genoemde argumentatie wordt des te klemmender gezien de ongewogen sommatie van alle niet-internationale publikaties in de rubriek 'overige publikaties'. Wij betreuren dit sterk. Ook wij vinden het jammer dat de disciplinecommissie politicologie niet met het tellen van publikaties is doorgegaan nadat zij van de database in Groningen gehoord hadden. Ons sterke vermoeden is dat ook zij uiteindelijk tot ongewogen optelling zouden hebben moeten besluiten, maar daar hebben wij nu natuurlijk geen bewijs voor. Het probleem zit namelijk juist bij de 'boeken'. Papers voor congressen, eindrapporten aan opdrachtgevers en interne publikaties worden vaak zo opgenomen dat het lijkt alsof het boeken zijn. Wij beweren niet dat dit per se met opzet gebeurt, maar het eindresultaat is wel zo. Ook wij vinden dit zeer onrechtvaardig tegen personen die echte boeken schrijven. Wij vinden dan ook dat dit probleem met hoge urgentie moet worden opgelost. Een fijnmaziger coderingsschema helpt hier helaas niet. En Daalder weet dat zeer goed, gezien zijn waarschuwing (en die van vele anderen) om blind te varen op de in de wetenschappelijke verslagen opgenomen referenties. Om deze reden hebben wij ook bij internationale boeken en readers een officieel erkende uitgever geëist om daar (gewogen) meegeteld te worden. Daar speelt nog een ander argument mee, namelijk dat van distributie. Hoe goed de publikaties van CT-Press ook zijn, hoeveel exemplaren van de proefschriften van Van Schuur en die van Van der Eijk en Niemöller ook opgestuurd zijn naar wetenschappers aan de University of Michigan (ze staan in menige boekenkast), beide proefschriften staan noch in de universiteitsbibliotheek noch in meer gespecialiseerde bibliotheken aan de University of Michigan en zijn derhalve niet consulteerbaar. Ze tellen daarom terecht niet mee als internationale publikatie. (Mocht een andere politicoloog hier over enkele jaren komen, dan zal deze ze wel vinden in de bibliotheek, maar daar was een gasthoogleraarschap van een van de auteurs voor nodig.)

3. Zowel Daalder als Köbben betogen dat wij ook onrecht doen aan aanvragers van ZWO-subsidies wier aanvraag wel positief werd beoordeeld maar wegens gebrek aan geld niet werd gehonoreerd. Wij onderschrijven dat de ZWO-budgetten voor de sociale wetenschappen aanzienlijk moeten worden opgevoerd. Het gaat ons echter te ver om alle positief beoordeelde aanvragen maar mee te tellen. Wij achten het ook tegenstrijdig bij Köbben dat hij enerzijds bij publikaties nogal uitgebreid ingaat op de vraag of zij gelezen worden, maar anderzijds bij ZWO-aanvragen alleen maar naar de beoordeling wil kijken. Alsof de begeleiding en de uitvoering van projecten geen kostbare onderzoekstijd vergen! Het toeken-

ningsproces gebeurt, althans naar onze ervaring, zeer gedegen en op basis van uitgebreide procedures. Dat dan herhaaldelijk aanvragen van een beperkte groep van personen worden gehonoreerd, kan niet aan toeval worden toegeschreven. Evenmin kan de hoge correlatie tussen de drie steekjaren bij tweede geldstroom uitsluitend aan het meerjarige karakter van de projecten worden toegeschreven, zoals Daalder nogal snierend opmerkt. Daarvoor is de feitelijke toekenning, in elk geval bij sociologie, te scheef verdeeld. Figuur 1, door prof. dr. R. Wippler opgesteld en aan ons ter beschikking gesteld, laat duidelijk zien hoezeer de ZWO-gelden voor sociologisch onderzoek vanaf 1975 ongelijk verdeeld zijn over de verschillende instellingen van wetenschappelijk onderwijs. Het zou volstrekt ten onrechte zijn de zeer grote hoeveelheid tijd die in de uitvoering en begeleiding van dergelijke projecten zit niet te honoreren.

Figuur 1: ZWO-subsidies 1975 t/m 1985, toegekend aan sociologieprojecten

4. De voorgestelde verbeteringen zullen zeker leiden tot verschuivingen in de rangordes van de vakgroepen. Gezien de hoge correlaties tussen gewogen en ongewogen somscores, moet men geen grote verschuivingen binnen de rubriek overige publikaties verwachten. Vervanging van de twee gebruikte criteria met betrekking tot het kader door een aan output gerelateerd criterium als de spreiding van publikaties over personen binnen de groepen kan wel tot grotere verschuivingen leiden. Kernvraag voor de validiteit van de sterkte/zwakteanalyse is of vakgroepen (hieronder gaan wij nog in op de aggregatie naar studierichtingen) ten onrechte wel of ten onrechte niet in de onderste groep terecht komen.

Wij kunnen met Daalder constateren dat de vakgroep Politicologie Rotterdam ten onrechte in het laagste kwartiel zat. Na de correctie voor haar internationale publikaties zit zij daar ook op basis van de criteria van de visitatiecommissie niet meer in (de internationale artikelen waren eerst onder de overige publikaties gesteld omdat zij verschenen waren in tijdschriften die niet op de SSCI-lijst voorkwamen; achteraf is dit gecorrigeerd, omdat het wel degelijk gaat om goede internationale tijdschriften). De sterkte van de vakgroep op de publikatiecriteria werd echter uitdrukkelijk door de visitatiecommissie onderkend en in het eindrapport vermeld. Tevens werd juist ten aanzien van deze vakgroep een sterk voorbehoud gemaakt wegens de meting over slechts een jaar. Ten slotte moet worden opgemerkt dat de score blijft binnen de marge van plusminus drie punten die de visitatiecommissie had aangeraden als marge te hanteren. Met de vakgroep van Daudt weet Daalder kennelijk geen raad, want die komt in zijn tabel 1 helemaal niet voor. Op basis van de gegevens die Daalder in voetnoot 29 geeft, wordt het belang van Daudt voor promotiebegeleiding duidelijk onderschat, omdat Daudt het kennelijk niet opportuun acht deze bijdragen in het wetenschappelijk verslag onder externe promotiebegeleiding te rapporteren. Wij beseffen en beseften zeer goed de grote bijdragen van Daudt voor de politicologie in Nederland. Als onderzoeksgroep heeft de vakgroep echter geen langer leven dan dat van Daudt – wie of wat daar dan ook de oorzaak van mag zijn. In onze ogen zit deze dan ook terecht in het laagste kwartiel. De toevoeging in het eindrapport van de visitatiecommissie bij de vakgroep van Daudt, dat deze pas na het emeritaat van de betreffende hoogleraar diende te worden opgeheven, is niet pas in het laatste stadium eraan toegevoegd. De oorspronkelijke formulering door de secretaris differentieerde onvoldoende tussen de vakgroep van Daudt en de daar ook genoemde vakgroep Economie, terwijl er tevens 'emiraat' in plaats van 'emeritaat' stond. Een emiraat leek ons nu ook weer niet per se nodig voor opheffing. Zo zie je hoe de praatjes de wereld in komen. Vergelijken wij de onderkant van Daalder's tabel 1 met het laagste kwartiel van onze scoring, dan is het enige belangrijke verschil dat bij Daalder ook de vakgroep Nationale Politieke Systemen van de KUN duidelijk in de gevarezone komt, terwijl deze bij ons in het een na laagste kwartiel zit. De vakgroep heeft vier punten op de twee werfkrachtcriteria en vier op de twee kadercriteria. Gezien de vier punten op de twee werfkrachtcriteria achten wij de score in tabel 1 van Daalder voor de vakgroep een te lage waardering voor deze vakgroep.

Buiten de politicologie suggereert Daalder een te hoge score bij die vakgroepen die met een derde-geldstroominstituut zijn verbonden (LIS-BON, IVA). Zeker, zoals goede onderzoekers in een zwakke vakgroep

een lage score kunnen krijgen (denk bij voorbeeld aan Daudt of Ellemers), kunnen zwakke onderzoekers in een sterke groep ten onrechte beschermd blijven. Dit geldt waarschijnlijk voor een deel van de staf in Tilburg en van de vakgroep M&T in Leiden, maar het geldt tevens voor vakgroepen zonder een dergelijke binding. Dit vloeit voort uit het feit dat te weinig niveaus van aggregatie konden worden bestudeerd. Het is echter ook onjuist vakgroepen te straffen omdat zij derde geldstroom in een aparte organisatie onderbrengen. Bij de meeste vakgroepen is dit immers niet het geval en staan de publikaties van derde-geldstroommedewerkers tussen die van andere medewerkers en zijn daarvan niet te scheiden.

5. Met name Huzen suggereert dat wij met grote willekeur de vakgroepformaties aan studierichtingen hebben gekoppeld. Vakgroepformaties zijn *uitsluitend* aan studierichtingen gekoppeld indien zij een deel van het hoofdvak verzorgen. Huzen raakt in de war omdat wij in Amsterdam de vakgroep Economie hebben opgenomen, maar hij weet kennelijk niet dat deze een hoofdvakspecialisatie verzorgt. In Twente wordt bestuurskunde zeer bewust vanuit vier disciplines benaderd en op grond daarvan is het ook terecht daar de vakgroepen Recht, Sociologie en Economie op te nemen en bij de output voor de studierichting mee te tellen. Het enige twijfelgeval is opname van de vakgroep Sociologie bij de VUA. Het was wellicht zuiverder geweest deze niet bij de onderzoeksscore voor de studierichting politicologie aan de VUA te betrekken. Het onderzoeksgedeelte van de vakgroepen M&T is geteld bij die studierichtingen waar zij worden gerechtvaardigd in de wetenschappelijke verslagen. Voor het onderzoeksgedeelte is hiermee – wellicht met uitzondering van de VUA – een in onze ogen weinig discutabele koppeling tussen vakgroep en studierichting aangebracht. Uitgaande van *deze* – ons inziens zeer gerechtvaardigde – selectie van vakgroepen, zijn verder voor het onderwijsgedeelte correcties aangebracht indien vakgroepen belangrijke bijdragen leveren in het onderwijs van diverse studierichtingen. Hierbij is namens de commissie nagegaan of bestuurlijk geaccordeerde gegevens over onderlinge onderwijsdienstverlening tussen studierichtingen bestonden. Voor de RUR is hierover overleg met Huzen zelf geweest. In tegenstelling tot anderen was hij niet in staat dergelijke bestuurlijk geaccordeerde gegevens over te leggen. Nu presenteert hij daarvoor in de plaats een tabel van studiebelastingen van studenten (zie schema 2). Er is op zijn minst nog een vertaalslag nodig om deze om te zetten in een schema van tijdsbestedingspatronen van medewerkers. Als je anderen verwijten maakt, moet je het zelf natuurlijk wel beter doen. Los daarvan is schema 2 minder dramatisch voor de commissie dan het op het eerste gezicht lijkt, omdat *wederzijdse* onderwijsdienstverlening tussen twee studierichtingen (b.v. politicologie en

bestuurskunde in Rotterdam) grotendeels tegen elkaar wegvalt. De commissie en wij hebben daarom vooral gelet op *eenzijdige* onderwijsdienstverlening. Daar is, voor zover bekend, voor gecorrigeerd. De aggregatie naar het niveau van studierichtingen is derhalve aanzienlijk minder willekeurig gebeurd dan Huzen beweert.

6. Zowel bij Huzen als bij Daalder proeven wij een voorkeur voor gegevens uit het verleden, welke immers eenduidig vast te leggen zijn, boven prognoses, welke 'fictief' en 'geschat' zijn, als basis voor de verdeling van middelen in de toekomst. Wij kunnen het daarmee niet eens zijn: het verleden is niet voldoende, sommigen zeggen ongeschikt, voor het voorspellen van de toekomst: zowel interne als externe factoren kunnen leiden tot trendbreuken in historische ontwikkelingen. Het bepalen van die factoren en de invloed die zij hebben op toekomstige ontwikkelingen is weliswaar een subjectieve aangelegenheid maar voor wat de onderwijsvraag betreft bestaat over de methodiek landelijk overeenstemming onder de bestuurders. Voor onderwijs konden wij daarom gebruik maken van gegevens die reeds jarenlang door de landelijke studiegroep WORSa verzameld worden voor de bestuurlijke besluitvorming: de ontwikkeling van de onderwijsvraag in de verschillende disciplines blijkt zich op een termijn van enkele jaren wel degelijk redelijk nauwkeurig te laten voorspellen. In tegenstelling tot wat genoemde opposenten beweren, mogen we dan ook aannemen dat de WORSa-ramingen, die wij in ons artikel hebben gevolgd, niet van enig realiteitsgehalte zijn gespeend. Dit wordt bevestigd door de in onze bijlage 4 vermelde bijstelling van de WORSa-ramingen op basis van recente aanmeldingen, die de neerwaartse tendens voor sociologie (behalve in Rotterdam), de opwaartse tendens voor bestuurskunde en de neerwaartse ontwikkeling van de vraag naar politicologieonderwijs in Rotterdam en aan de Vrije Universiteit nog eens bevestigen. Daarmee worden de door Huzen op basis van louter historisch materiaal getrokken conclusies weerlegd. Huzen lijkt verder niet goed op de hoogte te zijn van de wijze waarop de WORSa-ramingen worden berekend en hoe deze vervolgens in de middelentoedeling worden verwerkt: de onderwijsvraag in enig jaar wordt bij voorbeeld niet gebaseerd op het rendement van slechts één lichting studenten, maar is gebaseerd op de dan aanwezige opbouw over alle studie jaren heen. Wellicht dat hij daardoor ook denkt de auteurs op de constructie van de prognose naar afstudeerders aan te moeten spreken waar wij de door WORSa gehanteerde methodiek overnemen (afgezien van het merkwaardige verwijt dat we fictieve cijfers gebruiken als voorspelling!).

Ook bij Daalder proeven we enige reserve om zich te verdiepen in de wijze waarop onderwijslasten worden berekend. Wij zullen de laatste zijn

om te beweren dat deze met vele factoren rekening houdende calculaties gemakkelijk toegankelijk zijn. Wij vonden het echter buiten het bestek van het rapport en van het artikel vallen om de methodiek en haar uitgangspunten gedetailleerder dan nu is geschied te behandelen. Men zij daarvoor verwezen naar de eigen bestuurders en ondersteunende ambtenaren die participeren in het landelijk planningscircuit.

Voor onderzoek ontbreken dergelijke prognoses. Deze zouden betrekking moeten hebben op het in de komende jaren (intern aanwezige) potentieel om eerste-geldstroomonderzoek te realiseren en op te verwachten (externe) vraag naar tweede- en derde-geldstroomonderzoek per vakgroep. Dit heeft ertoe geleid dat de commissie in het onderwijsgedeelte toekomstgericht te werk heeft kunnen gaan, terwijl zij zich bij de analyse van de onderzoekssituatie slechts heeft kunnen baseren op gegevens over het verleden. Op basis van de voorgaande overwegingen concluderen wij dat de uitkomsten van de sterkte/zwakteanalyse in het algemeen een redelijk beeld geven van de sterkte/zwakte van vakgroepen en studierichtingen, zij het dat de sterkte van de vakgroep-studierichting Politicologie Rotterdam waarschijnlijk onderschat en die van de vakgroep Nationale Politieke Systemen wellicht iets te hoog is ingeschat. Bovendien komen binnen sterke vakgroepen zwakke plekken en binnen zwakke vakgroepen sterke eenlingen te weinig aan het daglicht. Wij zijn het dan ook met onze critici eens dat de sterkte/zwakteanalyse op een aantal punten sterk verbeterd dient te worden, waarbij de hierboven gegeven 11 desiderata richtinggevend kunnen zijn.

Resteert de tweede vraag: zijn er verkeerde beleidsbeslissingen genomen mede op grond van invalide uitkomsten van de sterkte/zwakteanalyse? Zoals hierboven reeds is betoogd, hebben de uitkomsten van de sterkte/zwakteanalyse voor de vakgroep-studierichting Politicologie in Rotterdam *in vergelijking met* die van de vakgroep-studierichting in Leiden een rol gespeeld bij de commissie om de voorgestelde oplossing van de betrokken universiteiten over te nemen. Binnen het financiële kader was het ondenkbaar zowel handhaving van de studierichting politicologie in Rotterdam als samenvoeging van de twee sociologieopleidingen (i.p.v. de drievoudige samenvoeging in Amsterdam) te bepleiten. Drievoudige samenvoeging van de sociologieopleidingen met handhaving van de studierichting politicologie in Rotterdam zou in onze ogen een aanzienlijk grotere schade berokkend hebben dan het door de betrokken universiteiten voorgestelde en door de commissie ondersteunde alternatief. Hier spelen wel degelijk de volumecriteria een rol die Huzen ons verwijt erbij te betrekken. Maar wellicht geven de heranalyses van Daalder hem aanleiding Van Schendelen medeverantwoordelijkheid te geven voor de studierich-

ting politicologie in Leiden, zoals oorspronkelijk door het ministerie voorgesteld was.

Indien de positie van de vakgroep Nationale Politieke Systemen overschat is, geeft dat alleen maar meer vaste grond onder de aanbevelingen van de commissie met betrekking tot Nijmegen en kunnen wij en onze critici blij zijn dat het College van Bestuur deze uitkomsten in zijn beleid verwerkt. Met betrekking tot de onderbelichting van zwakke plekken in sterke groepen en die van sterke eenlingen in zwakke groepen mogen wij hopen dat de opstellers van reorganisatieplannen daar voldoende rekening mee zullen houden. Ons is bekend dat dit in elk geval bij enkele reorganisaties gebeurt.

Een laatste opmerking moet ons toch nog van het hart. Köbben stelt dat wij cijfers produceren waaruit blijkt dat een vakgroep handen vol stukken in het Nederlands moet produceren om aan de felbegeerde bonuspunten te komen, terwijl iemand die in een buitenlands tijdschrift publiceert met een paar artikelen kan volstaan. Rekent men de aantallen per fte terug naar die per persoon (die 30 à 40 procent van zijn tijd aan onderzoek besteedt), dan komt een vakgroep op het volle aantal punten indien per persoon gemiddeld 2 à 3 Nederlandstalige publikaties per jaar worden geschreven en 1 internationale publikatie per twee jaar. Vindt Köbben dit (zeker na invoering van een goede wegingsprocedure binnen de rubriek overige publikaties) nu werkelijk zulke idiote criteria en zo'n scheve verdeling over nationale versus internationale publikaties? Je moet toch wel een grote minachting voor het internationale forum van de wetenschap hebben om dat te vinden.

Reactie op Van Schendelen

Kort voor de inleverdatum van onze reactie ontvingen we van de redactie van *Acta Politica* nog een nagekomen reactie van Van Schendelen. De tijd om hierop een overwogen reactie te geven zou ons ontbroken hebben, ware het niet dat het artikel van Van Schendelen inhoudelijk niets toevoegt aan de andere drie reacties. Wel bevat zijn reactie aantijgingen tegen de integriteit van de leden van de visitatiecommissie, die niet onweersproken mogen blijven.

De eerste en ergste aantijging is de suggestie dat de uitkomsten van eerdere analyses onwenselijk waren en dat daarom vervolgens nieuwe criteria zijn ontwikkeld om meer wenselijke uitkomsten te verkrijgen. Huzen suggereert iets dergelijks, maar veel impliciet en 'fatsoenlijker', wanneer hij stelt dat eerst de gegevens werden verzameld en daarna pas de methodiek is ontwikkeld. Wij willen hier uitdrukkelijk verklaren dat dit niet

het geval is geweest en desgewenst kunnen niet-commissieleden dat bevestigen. Wij zijn als volgt te werk gegaan. Om een eerste feeling met de data te krijgen, is eerst de wetenschappelijke output van één jaar gecoörded en gerubriceerd, terwijl gelijktijdig andere informatie over formaties en dergelijke werd opgevraagd. Omdat de disciplineplancommissie politicologie dringend zelf een overzicht van publikaties wenste te hebben, is dit overzicht onder embargo naar Noordzij, de voorzitter, gestuurd. In het daaraan voorafgaande telefoongesprek is hem duidelijk gemaakt dat de commissie ook andere criteria erbij wilde gaan betrekken wegens de onbetrouwbaarheid van de referenties in de wetenschappelijke verslagen.

De voorzitter heeft dit overzicht tot onze stomme verbazing zonder commentaar doorgestuurd naar de leden van de commissie, die het 'vertrouwelijk' weer aan anderen hebben laten zien enz. Op basis van *uitsluitend* de informatie over dit ene jaar en de *aard* van de andere gegevens, die ons ter beschikking stonden, zijn de acht criteria voor het onderzoek en de methode van bewerking via kwartielscores alsmede over de berekening van de onderwijsproduktiviteit vastgesteld. Nadat de uitkomsten van de analyses over de gehele bestudeerde periode bekend waren, zijn uitsluitend nog controles op de juistheid van de gegevens verricht en correcties op basis daarvan uitgevoerd.

De tweede aantijging is die van methodologische onkunde. Omdat de leeropdracht van een van de verantwoordelijke commissieleden *Methoden en Technieken van Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek* is, is het een handige truc om alle discussie onder de noemer van 'methodologische en technische onderzoeksfouten' te plaatsen. Men kan van mening verschillen over de validiteit van de gebruikte criteria, de keuze van de wegingscoëfficiënten bij meerdimensionale indexconstructie, het optimale gebruik van informatiebronnen met gebrekkige informatie, maar met methodologie heeft het niets of hoogstens zijdelings te maken. Zakelijke discussie over deze zaken is waardevol om soortgelijke analyses in de toekomst een nog grotere validiteit te geven. Daartoe hebben wij ook hierboven nog eens een aantal desiderata opgesomd voor toekomstige analyses en zijn wij onze zakelijke critici dankbaar voor hun kritiek. De zaken af proberen te doen door op de persoon te spelen in plaats van op de bal is een zwaktebod, dat het peil van de discussie over sociale wetenschappen geen goed doet. Met de sterkte/zwakteanalyse en de mede daarop gebaseerde beleidsaanbevelingen aan de minister en aan de Colleges van Bestuur in het gehele land hebben wij daarentegen een serieuze poging ondernomen om het peil binnen de sociale wetenschappen te verhogen binnen de financiële grenzen die in de opdracht aan de commissie gegeven waren.

Boekbesprekingen

C.M.N. Eire, **War against the idols. The reformation of worship from Erasmus to Calvin**, Cambridge University Press, 1986.

D.R. Kelley, **The beginning of ideology. Consciousness and society in the French Reformation**, Cambridge University Press, 1983 (1981).

In zijn *Foundations of Modern Political Thought* verdedigde Quentin Skinner in 1978 de stelling dat de radicale calvinisten in de Franse godsdienstoorlogen en de Nederlandse Opstand zich in de legitimatie van hun verzet tegen de wettige vorst voornamelijk bedienden van theoretische redeneringen, afkomstig uit het Romeinse recht en de scholastieke politieke theorie. Skinners conclusie was drastisch: 'A considerable literature has been devoted in recent years to discussing the formation of "the Calvinist theory of revolution". But I argue that, strictly speaking, no such entity exists. While there is no doubt that the revolutionaries of early modern Europe were in general professed Calvinists, it has not I think been sufficiently recognised that the theories they developed were almost entirely couched in the legal and moral language of their Catholic adversaries'¹.

Daarnaast hebben Skinner en anderen² betoogd dat het onderscheid tussen de lutheranen en de calvinisten kleiner was dan men vroeger wel gemeend had. Ook de lutheranen hadden een bepaald type verzet, namelijk dat van de lutherse vorsten en steden in het Duitse Rijk tegen de keizer, gerechtvaardigd, met name na de vorming van het Schmalkaldisch Verbond in 1531. En ook de lutheranen bedienden zich van religieuze én traditioneel juridische argumenten.³ De latere calvinistische verzetstheorieën sloten dus aan bij een reeds bestaande reformatoische traditie: ook de beroemde 'magistrates inferiores' zijn reeds in het lutheranisme aanwijsbaar; de lutherse vorsten en stedelijke magistraten waren in de ogen van Luther en Melancthon de 'natuurlijke' dragers van het verzet, terwijl het volk dit recht niet toekwam (de les van de Boerenoorlog lag nog vers in het geheugen).

In de visie van Skinner is het theologische element in de protestantse verzetsleer slechts van zeer bijkomstige betekenis. In het geval van de hugenootse theoretici van na de Bartholomeusnacht ziet Skinner hier een zeker opportunisme: zij richtten zich niet alleen tot hun geloofsgenoten, maar 'to the broadest possible spectrum of Catholic moderates and malcontents', en zij pasten hun argumentatie dienovereenkomstig aan⁴.